

BALASSA SÁNDOR ZENESZERZŐ KÖSZÖNTÉSE

Balassa Sándor (zeneakademia.hu)

Balassa Sándor (Budapest, 1935. január 20.) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas magyar zeneszerző, érdemes és kiváló művész. A Bartók Béla Konzervatóriumban karvezetést tanult, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Szervánszky Endre tanítványaként zeneszerzést. 1964-től a Magyar Rádió munkatársa lett, ahol 1980-ig a zenei főosztályon dolgozott zenei rendezőként. 1981-től a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanszékén hangszerelést tanított adjunktusként, majd docensként, 1993-tól egyetemi tanárként. 1996-ban ment nyugdíjba.

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem megsegítésére Zeneakadémia Alapítvány néven (1996-tól működő) közhasznú intézményt hozott létre. Munkásságát számos díjjal ismerték el.

(Wikipédia)

Balassa Sándor zeneszerző 2020. január 20-án töltötte be a 85. évét. Életének, műveinek történetét addig ismertem közelebbről, amíg a Magyar Rádió zenei főosztályán munkatársak voltunk. Ha találkoztunk a könyvtárban, az étteremben, a 6-os stúdióban, a Márvány teremben, vagy a Zeneakadémián, mindig barátokként beszélgettünk. Főleg arról a zenedarabról, amelynek a rádiós felvételén rendezőként dolgozott, vagy saját művéről, amit éppen komponált, vagy amit a koncerten hallgattunk.

Amikor a Rádiófónia című zenetörténeti sorozatomhoz gyűjtöttem a dokumentumokat, akkor természetesen az ő bemutatóit, sikereit az átlagosnál is fontosabbnak tartottam. Figyeltünk egymásra. Aztán ennek egyszer csak vége lett. Előbb ő ment el a Rádiótól, én pedig jóval később még Budapestet is elhagytam, és Hajdúszoboszlóra költöztem.

Az utóbbi időben már csak a Bartók rádióban hallottam sikeres bemutatóiról, vagy olvastam interjúit. 85. születésnapjához közel, úgy éreztem, elő kell vennem a róla szóló régi iratokat és legalább részleteiben közzétenni. Ezzel az emlékezéssel kívánok Balassa Sándornak boldog születésnapot, jó egészséget és további alkotóerőt!

Balassa Sándor (xn-hajdtnc-lwa7t.hu)

Balassa Sándor: *Legenda* – kórusmű (1970, 1971)

1970. december 21-én mutatta be a Magyar Rádió Balassa Sándor *Legenda* c., Dsida Jenő versére komponált művét, a Rádiókórus előadásában, Sapszon Ferenc vezényletével. Virány Gábor zenetörténész írásából idézek: „Balassa Sándor kórusműve Dsida Jenő mély mondanivalójú költeménye alapján született. A *Hammelni legenda* két részre oszlik. Az első rész a város átkáról szól: patkányok tömege falja fel az összegyűjtött élelmet, az alvó emberekbe harapnak és az áldozatok vagy meghalnak, vagy megőrülnek. A második részben azonban az igaz ember feladata tárul elénk: az a teendők, hogy mint a legendás furulyás, megbűvöljük, megbénítsuk, elkergezzük az átkot, a rémet, a tragédiát.”

Érdemes egy kicsit előre tekinteni, hiszen Balassa kórusműve 1971-ben Párizsban nagy sikert ért el, amelyről Kroó György tudósított: „A legfrissebb komolyzenei művek párizsi rádiós-fesztiválján, amelyet a Nemzetközi Zenei Tanács évről évre megrendez, az idén is nagy magyar siker született: Balassa Sándor Dsida Jenő versére írott *Legenda* c. kórusműve érdemelte ki a harmadik helyet. Ez az eredmény különösen jelentős, mert egyrészt vokális művel értük el – az ilyen fesztiválokön általában a mutatós, hatásos, nagy-zenekari partitúrák vonják magukra leginkább a figyelmet -, másrészt az idei seregszemlén minden eddiginél több ország, összesen 34 nemzeti rádió képviseltette magát 90 darabbal.

A siker a 35 éves Balassa Sándor tehetségét, invencióját jelzi (számunkra külön öröm, hogy személyében kollégának, a Rádió egyik zenei rendezőjének gratulálhatunk), de elismerést jelent egész zeneszerzésünk számára is, az ún. „magyar iskola” rangját is reprezentálja.”

Balassa Sándor: *Requiem Kassák Lajosért* (1971, 1972)

Balassa Sándor: *Requiem Kassák Lajosért* (1969) - magyar felirattal (29:10)

1. tétel: [0:00](#) 2. tétel: [8:04](#) 3. tétel: [15:30](#) 4. tétel: [21:52](#)

Lehel György, Palcsó Sándor, Sziklay Erika, A Magyar Rádió és Televízió Ének- és Zenekara, Ütő Endre

A YouTube számára engedélyezte:
Hungaroton

Az 1971-es Budapesti Művészeti Hetek alkalmával hangzott el Balassa Sándor új, nagyszabású műve: a *Requiem Kassák Lajosért*, Sziklay Erika, Palcsó Sándor, Ütő Endre, valamint a Rádió ének- és zenekarának előadásában, Lehel György vezényletével.

Az 1971. október 13-i műsorajánlatban a zeneszerző így nyilatkozott: „Tulajdonképpen nem a régi értelemben vett requiemet komponáltam. Nem akartam követni a műfaj hagyományait, ennek ellenére nemcsak a gyász, hanem a feloldódás is a szemem előtt lebegett. Különösen inspirált erre Kassák Lajos személye, akinek verseiből magam válogattam össze művem szövegét, igazodva zenei elképzeléseimhez. A requiem énekkarra, zenekarra és három szólóhangra készült. Utóbbiak mindegyike sajátos szerepet tölt be. A szoprán képviseli a tisztaságot, a belső líraiságot. A tenor mintegy az élet harcaiban küzdő ember rajza, a bariton pedig a bölcsesség, a summázás jelképe. A kórust leginkább a 3.

tételben állítottam előtérbe, a zenekar pedig végig önálló zenei anyaggal jelentkezik, kikerekíti a hangzásképet.”

A magyarországi bemutató után néhány hónappal: **1972 májusában** szenzációs eredmény következett be: Párizsban a Zeneszerzők Nemzetközi Tribünjén Balassa Sándor *Requiem Kassák Lajosért* c. művét a legkiválóbb alkotásnak értékelték.

Az **1972.** év elején első alkalommal rendezték meg az *Új magyar zene a Rádióban* – a kritikusok és a közönség 1971. évi díjáért c. zeneszerzői seregszemlét. A kritikusok díját Balassa Sándor *Requiem Kassák Lajosért* című alkotása nyerte. Breuer János zenetörténész így fogalmazott: „Lehel György karmester végtelen tisztasággal, művészi gondnal és érzékenységgel rajzolta meg a félórás kompozíció ívét: intenzitással telítette a zene hatalmas adagióit, és egyetlen tömbből metszett éles és könnyörtelen gyors tételét. Élmény, ahogyan felemel, felmutat egy-egy új szerkezetű dallamot: figyeljete, melódiát hallotok, éppoly inspiráltat, mint amilyet a zenetörténet régebbi korszakaiban írtak.”

Balassa Sándor: *Irisz* (1972)

1973.május 17-én a Rádiózenekar zeneakadémiai hangversenyén, Erdélyi Miklós vezényletével mutatták be Balassa Sándor *Irisz* c. művét, amelyről a zeneszerző így nyilatkozott: „Az *Irisz* az első szimfonikus zenekari művem, amelyet 1971-ben komponáltam a Rádió megrendelésére.

Az *Irisz*, magyarul szivárvány, számomra nagyszerűen alkalmas kép finom változások egymásba szövődésére. Művem egyetlen tételből áll, de tulajdonképpen több tételt rejt magában. Valamennyi rész tartalmaz egy korábbi anyagot, amely az új helyen új funkciót kap, ez biztosítja az állandóságot és a változást is.” Az 1970-es évek elejének egyik legsikeresebb zeneszerzője Balassa Sándor volt. Szinte mindegyik művének bemutatója nagy szakmai elismerésben részesült. Balassa 1964-től kezdve a Rádióban dolgozott zenei rendezőként, így sok kortárs, főleg magyar mű hangfelvételében vett részt. Azokban az években a közélet igen aktívan foglalkozott a modern zene problémáival.

1972-ben Balassa Sándor is kifejtette véleményét arról, milyen utat tart alkalmasnak a művek megalkotásához. Feuer Máriának adott egyik interjúból

idézek: „Minden utat jónak tartok, amely jó zenemű megszületéséhez vezet. Ez nem stílusprobléma, hanem kvalitás kérdése. Mindig is így volt, ezután is így lesz ez – a harcot minden nemzedéknek meg kell vívnia. Ezért hiszek abban, hogy a jó megoldást egyetlen út variánsaival lehet megközelíteni. Egyáltalán nem mindegy, hogy egyik hang melyik után következik, milyen erősséggel, intenzitással, színnel, időtartammal szólal meg. A számtalan lehetőség közül az egyetlent kell megtalálni. Hiszek abban, hogy mindenben működik egy egészséges zenei érzék, s ha erre hallgat a komponista, akkor nem kerülhet az elméletek zsákutcájába.”

Balassa Sándor: *Táblaképek (Tabulae)* (1975)

1975 januárjában negyedik alkalommal rendezték meg az *Új magyar zene a Rádióban* – a közönség és a kritikusok díjáért c. seregszemlét. A Kroó György vezetésével működő kritikusok zsűrije Balassa Sándor *Táblaképek* című művének ítélte a díjat.

E darab ősbemutatója Grácban volt, majd a Budapesti Kamaragyűttes Mihály András vezényletével a Rádióban elkészítette a stúdiófelvételt. Ennek meghallgatása után írta Barna István zenekritikáját: Balassa Sándor új művének *Táblaképek (Tabulae)* címe, önkéntelenül is valamiféle „programot” sugall. Pedig nem erről van szó. A cím háttere mindössze annyi: a zeneszerzőnek feltűnt, hogy a késő-középkori hármass-oltár többsége sajátos „dramaturgiáról” árulkodik. A baloldali, kis szárnyakon gyakori a „paradicsomi” ártatlanság ábrázolása, a középső nagy képen mintegy az emberi megismerést festik meg, s a jobboldali szárnyon a „megismerés eredménye”, a felbomlás tükröződik. Ezt a drámai folyamatot próbálta zenébe önteni, de minden konkrét „tartalom” nélkül. A kompozíciónak mindenekelőtt ragyogó hangszínei tűnnek fel. Véleményem szerint pillanatnyilag Balassa a „legszínesebb” magyar zeneszerző. Ezt az 1972-ben komponált, 25-ik opust jelentős állomásnak tartom a szerző eddigi életművében.”

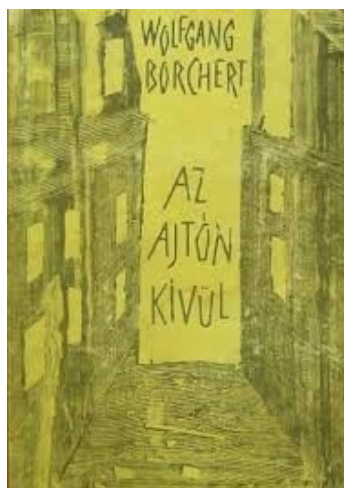
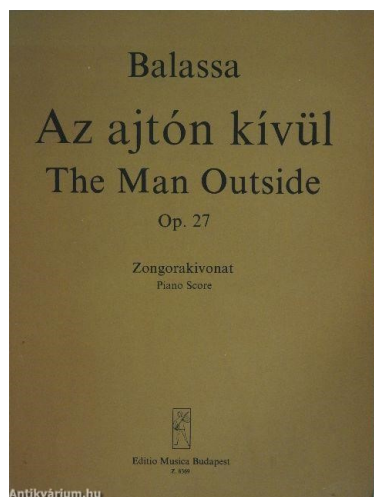

1977. januárjában hatodik alkalommal rendezték meg az *Új magyar zene a Rádióban a közönség és a kritikusok díjáért* elnevezésű seregszemlét. A közönség zsűrije Balassa Sándor *Kvartett ütőhangszerekre* c. művét díjazta.

Balassa Sándor: *Az ajtón kívül* – egyfelvonásos opera (1977, 1978)

1977. december 28-án mutatta be a Magyar Rádió Balassa Sándor *Az ajtón kívül* operáját. A szövegkönyvet Wolfgang Borchert, a tragikus sorsú, rövid életű, német író drámája alapján, Fodor Géza dramaturg készítette. A zeneszerző így beszélt az előzményekről: „Borchert *Az ajtón kívül* c. drámáját főiskolás koromban ismertem meg, már akkor elhatároztam, hogy egyszer megkomponálom. Gyermekként éltem át a világháborút, amelynek hatása egész életemet végigkísérte. Borchert drámájában éppen a háborúellenesség ragadott meg. Később, amikor Fodor Géza megtudta, hogy vállalkozásom dramaturgiai okok miatt elakadt, segített és sok húzással, sűrítéssel kialakítottuk a végleges szövegkönyvet.

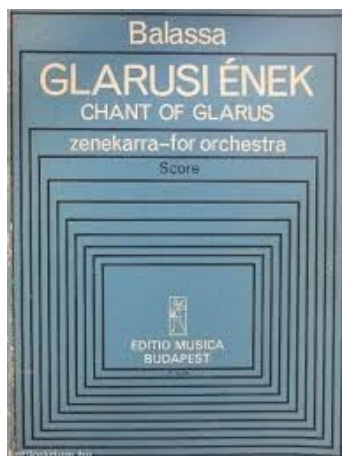

Az egyfelvonásos opera 5 tételre tagolódik. Az író víziószerű megfogalmazását balladaszerűen dolgoztam fel. A zenében igyekeztem a szereplőket olyan kiélezett helyzetekben megragadni, amelyekben felmutatják igazi énjükét. Hősöm: Beckmann, a katona, aki – társaihoz hasonlóan – vesztésként került ki a háborúból. Mintegy élet és halál között lebegve vánszorog és ezen az úton szerettem volna zenémmel elkísérni. A dráma és a zene egységével igyekeztem az emberi lélek legmélyebb kifejeződését megkomponálni. Már munka közben voltam, amikor rádiós felkérést kaptam az opera komponálására. Három és fél év után a darab 1976. novemberben készült el. Elkezdődött a rádiófelvétel. Úgy éreztem, hogy a zenészkollégák mind szívesen muzsikáltak, az énekesek is nagy fantáziával, teljes személyiségükkel vettek részt a produkcióban. Mint szerzőnek, nagyon tanulságos, hogy a kottalapokból miként lépnek elő hús-vér figurák – a darab hordozói”. A rádiófelvétel kitűnő énekművészek – köztük Palcsó Sándor és Tokody Ilona, valamint a Rádió ének- és zenekara közreműködésével készült, a karmester Lehel György volt.

Figyelemre méltó az opera további sikersorozata is: A rádió-bemutató után alig egy évvel Balassa Sándor *Az ajtón kívül* című operája az Operaház színpadán is debütált **1978. október 20-án és 22-én** kettős szereposztásban. Íme egy kritikus véleménye: „Az előadás bebizonyította, hogy az operának kifejezetten előnyére vált a színpad, mert drámaiságát fokozta, zenéjét jobban emberközelbe hozta, s hatását a scenika sokrétűségével elmélyítette.

Az első szereposztás karmesteréről, Lehel Györgyről (akinek ez volt élete első operai fellépése) csak annyit: bárcsak mindegyik operakarmester ilyen felkészültséggel és odaadással dirigálná előadásainkat.” Az operáról szóló hazai és nemzetközi kritikusok a jeles modern hagyományokkal rendelkező magyar

operaművészet kitűnő folytatásának tekintették Balassa művét. 1980-ban pedig a Hungaroton adta ki az opera eredeti rádiófelvételét hanglemezen, négy nyelvű librettót és Eősze László ismertető tanulmányát tartalmazó kísérfüzettel együtt.

Balassa Sándor *Glarusi ének* című zenekari műve a híres Koussevitzky-alapítvány felkérésére készült. Ősbemutatója Miskolcon volt. 1979. április 26-án pedig a budapesti koncert-látogató közönség is megismerkedhetett a darabbal, amikor a Rádiózenekar Lehel György vezényletével, a Zeneakadémia nagytermében előadta.

A zeneszerző a 29-es opus-számmal jelölt művéről így beszélt: „A *Glarusi ének* valójában természetzene. Inspirációm forrása a fenséges svájci Glarusi Alpok volt, mégsem programzene. Jelképesen: a dallam kiindulási pontja az ember helye a természetben, mélység és magasság között, ahol a távolságok folytonosan változnak, de a fő dimenziók, a térbeli kiterjedések állandó érvényűek. Eszmei szinten pedig az a felismerés vezetett, hogy a megtisztulás csak a természettel harmóniában élő ember számára lehetséges.”

Balassa Sándor (youtube.com)

Balassa Sándor: *Hunok völgye*

Sándor Balassa, *Hunok völgye Valley of the Huns, Op 69* (18:44)

Kovács László, Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara

Valley of the Huns Op. 69 - Prince Csaba Op. 46 - Dances of Mucsa Op. 50

A YouTube számára engedélyezte:

Hungaroton

Magyar koronázási zene (1999)

1999.január 21-én, a magyar kultúra napja előestéjén rendezték meg a millenniumi év második ünnepi hangversenyét a Zeneakadémián. A koncerten Balassa Sándor két műve, a *Hunok völgye* és a *Magyar koronázási zene*, valamint Beethoven *VII. szimfóniája* hangzott el a Pécsi szimfonikus zenekar előadásában, Howard Williams vezényletével. A *Hunok völgye*, mely a kormánybiztosi hivatal felkérésére íródott, ősbemutató volt, a *Magyar koronázási zene* pedig Budapesten először csendült fel. Az est egyben Balassa Sándor köszöntése is volt, hiszen január 20-án ünnepelte 65. születésnapját. Breuer János zenekritikájából idézek: „Volt egy zeneszerző, aki az örök lázadó, szikrázóan nonkonformista Kassáknak állított síremléket (*Requiem*, 1969), Beney Zsuzsa szenvedéseit formálta kantátává (1970), Borchert döbbenetes drámai vízióját operává (*Az ajtón kívül*, 1977).

Hangjegyekben másként gondolkozó, ki végtelenül bonyolult hangzásaival egyidejűleg készítette érzelmi és intellektuális azonosulásra híveit.

Van egy zeneszerző, aki immár nem az örök emberit, hanem a magyar őstörténet és történelem hangzó képsorait keresi oly nyelven, amely 100-150 évnnyit visszalapoz a zenetörténetben.

Posztmodern korunkban bárki lehet poszt-régi, csak az a kérdés, mennyire hitelesíti azt napjaink személyisége. Balassa Sándor nagy műgonddal megszerkesztett két új műve – nem örömmel és éppen nem kárörömmel írom ezt – nélkülözi a személyiség semmivel nem pótolható szuggesztív varázsát. Inkább zenei közhelyszótár, nem feltétlenül összeillő, vegyületet alkotó elemekből.

A *Himnusz* születésnapján a *Huszt Kölcseyjét* juttatja eszembe: „*Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér? / Messze jövőendővel komolyan vess összeve jelenkort.*”

Részlet Devich Márton írásából: „A hangversenyen elsőként felhangzó *Hunok völgye* francia formájú zenekari nyitány, amely valódi táj, a Svájcban Wallis

(Valais) kantonban található Hunok völgye (Val d'Anniviers) és az ott élő emberek kultúrája ihletett. Attila halála után a hunok egy csoportja ebben a völgyben telepedett le, s leszármazottaik ma is ott élnek.

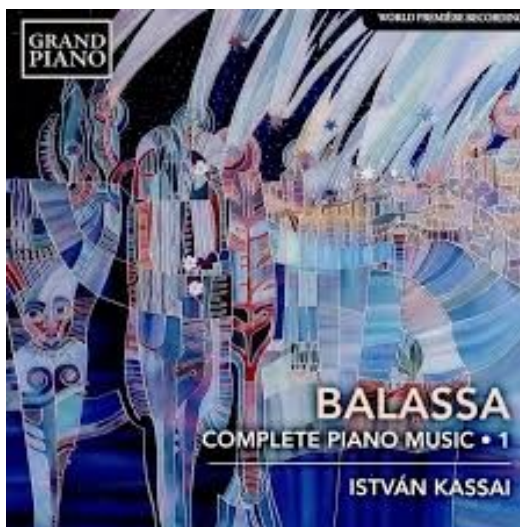
A mű tehát egyszerre kötődik az európai kultúrához és a magyarság őstörténetéhez.

Balassa Sándor *Magyar koronázás zene* című művét a pécsi zenekar mutatta be Pécsen. Az emelkedett hangulatú, öttételes művében a zeneszerző megpróbálta összegyűjteni zenei anyanyelvének mindazon rétegeit, amelyek alkalmasak az ünnepélyesség, a vidámság kifejezésére.”

(Forrás: Rádiófónia 4. kötet)

Végül egy idézet a zeneszerzőtől, amely szinte munkásságának összefoglalása: „Az igazi művészeti termék időtlen, képes a mindenkori jelenhez szólni, anélkül, hogy elveszítené tartalmának gazdagságát. A zenei anyagot ma is, mint a múltban, művészi renddé, emberi szépséggé, valamint erkölcsileg magasrendű életérzéssé kell formálnunk. Ez a tevékenység nemcsak törekvésem, de kötelességem is.” (Balassa Sándor)

Függelék:

2.

3

Allegretto movimento $\text{♩} = 100$

8 *mp cresc.*

14 *sub mp cresc.* *mf cresc.*

21 *sub p* *poco f*

28 *sub mp*

35

43 *p dolce* *pp*

52 *p* *f risoluto*

3.

Sostenuto, pesante $\text{♩} = 72$

4 *mp* *pesante*

poco rit... a tempo

7 10 13 15

5 Testvér, Op. 5: No. 2, Allegretto movimento
István Kassai - Topic (0: 43)

5 Testvér, Op. 5: No. 3, Sostenuito, pesante (0:54)

Allegro ma non troppo
 ♩ = 120

4.

6 12 19 22

25 *mf cresc.*

29 *sub p*

35

40

43 *mp poco esp.* *poco f*

48

54 *cantabile*

59

65

70 *f pesante*

5 Testvér, Op. 5: No. 4, Allegro ma non troppo
István Kassai - Topic (1:28)

Andante cantabile $\text{♩} = 52$

mp *rubato*
sempre legato

glucoso, cantabile

p *espr.*

simile (16)

10

poco f

5 Testvér, Op. 5: No. 5, Andante cantabile
István Kassai - Topic (3:54)

Levelek a rezervátumból, Op. 87 (Version for Piano) : No. 2, Allegretto
István Kassai - Topic (1:28)

*Rádiós zenei szerkesztő, zenei író